

Bet Shemesh Community Bet Midrash Program

Swordfish: The Kashrut Controversy

השיעור יעובר על ידי

הרב משה דוד טננדלר שליט"א

בית שמש

כ"ב מנחם אב תשע"ה

Web: <http://www.BetShemeshTorah.org>

Email: info@betshemeshtorah.org

ויקרא י"א:ט'

(ט) אַתְּ-זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמַיִם כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בְּמַיִם בַּיָּמִים וּבְנִחְלָיִם אַתֶּם תֹאכְלוּ:

דברים י"ד:ט'

(ט) אַתְּ-זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בְּמַיִם כָּל אֲשֶׁר-לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹאכְלוּ:

חולין נ"ט א

מתני' סימני בהמה וזיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור ר' אלעזר בר' צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא ובהגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופין את רובו רבי יוסי אומר ושמו חגב ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת רבי יהודה אומר שני קשקשין וסנפיר אחד ואלו הן קשקשין הקבועין בו וסנפירים הפורח בהן:

חולין ס"ו א

תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיאן ה"ז מותר יש לו עכשיו ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים כגון אקונס ואפונס כספתיאס ואכספטיאס ואטונס ה"ז מותר תנן התם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת יש לו קשקשת ויש לו סנפיר דג טהור יש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג טמא

יורה דעה פ"ג

(א) סימני דגים מפרשים בתורה: כל שיש לו סנפיר וקשקשת, טהור. וסנפיר, הוא שיש בו. וקשקשת, הן הקלפות הקבועות בו. הגה: ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי, אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג, לא מקרי קשקשת (המ"מ פרק א' דמ"א). ונאפלו אין לו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת, מותר. ונאפלו אין לו עתה, ועתיד לגדלם לאחר זמן או שהיה לו בעודו במים והשירן מיד בעלותו ליבשה, מותר. (רמב"ם ספ"א מהמ"א ורי"ף ור"ן ויקוק'ה) הגה: ויש אומרים דאין להתיר בקשקשת אחת, רק פשהיא עומדת פחת לחייו או זנבו או סנפירו (הטור והרא"ש לדעת בית יוסף ור"ן ויקוק'ה בשם הרמב"ן), וטוב להחמיר.

(ב) יש מיני דגים שקשקשיהם דקים מאד ואינם נכרים, ואם נכרוהו בכגד או נתנו אותו בכלי מלא מים ונמצאו קשקשים, מותר.

(ג) כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת. לפיכך מצא חתיכת דג שיש לו קשקשת, אין צריך לחזור אחר סנפירו. מצא לו סנפיר, לא יאכלנו עד שידע שיש לו קשקשת.

(ד) מצא חתיכות דגים ויש באחת מהן קשקשת, אם החתיכות מתאימות, כגון מטרות; חזקה, מדג אחד באו. ואם אינן מתאימות, את שנמצאו בהן קשקשים מטרות, והשאר אסורות, אפלו כגון מלוחות ביסוד. הגה: ואם נמצא שם דג שיש לו ראש רחב ושדרה, מותר לאכלו, דודאי היה לו קשקשים. אבל אם הדג שלם, ואין אנו רואים בו קשקשים, אין לסמוך אראש ושדרה.

(ה) ציר דגים טמאים, אינו אלא מדרבנן. לפיכך מותר לקנות מהעובד כוכבים דגים מלוחים, טהורים, אף על פי שמנחים עם הטמאים בכלי אחד, שמא לא נמלחו יחד. הגה: ויש אוסרים, אם מנחין עם הטמאים בחבית אחת. וכן נוהגין שלא לקנותן, אפלו אם רואים רק שמנחים עם הטמאים המלוחים בערבוב על השלחן שמוכרין אותן שם (ת"ה סי' קע"ד והגהות ש"ד וש"ד סימן כ' ואור זרוע וא"ר פ"ל י"ג ומרדכי בשם תוספות הר"ר יש"ראל), מלבד בהערינ"ג ומרקרי"ש דמתירין בכל ענין, דודאי אין נמלחים עם הטמאים, משום דאין דרך למלחן עמהם (מרדכי). ונאפלו בשאר דגים, אין להחמיר לפשפש ולבדוק אם יש ביניהם דגים טמאים. ואם רואה שהדגים הטמאים שרויים במים עם הטהורים, אפלו בהערינ"ג יש לאסרו (הגהות ש"ד בשם מהרא"י ור' ירוחם). אבל אין חוששין שמא נשרו, כל זמן שאין רואים (שם). וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד, שפכר קנאן, יש להתיר בכל ענין, משום דציר דגים דרבנן, ואמרין שמא בתחלה לא נמלחו יחד, ואין חוששין אחר כך לבליעתן זה מזה (אר"י). ודוקא דלי בהו שמנונית, וסתם דגים מלוחים לית בהו שמנונית, אבל אם אית בהו שמנונית, אסור מדאורייתא, וספיקא לתמרא (שם). והיכא דהדגים מלוחים יבשים, מותר בכל ענין, מאחר דהטמאים גם כן יבשים (מהרא"י בת"ה). ונהגו להחמיר גם כן לכתחלה, אם מנחים ביניהם (שם).

יורה דעה פ"ג פתחי תשובה סימן א'

(א) או בכלי - עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק יו"ד סי' כ"ח בדג אחד שלא היו הקשקשים שלו נקלפים אפילו בכלי ושרה אותו במי אפר שקורין לויג כמו ג' שעות ואח"כ היו נקלפים ביד והתיר אותו דכל שהם נקלפים ע"י איזה פעולה שיהיה הם נקראים קשקשים ודג טהור הוא. וע"ש בסי' כ"ט ולמ"ד שרב אחד פקפק ע"ז והגאון מוהר"ש נרו בן המחבר החזיק בשטת אביו ז"ל והביא כמה ראיות לדבריו ומהאי טעמא התיר הדג שקורין שטיר"ל ובלשון לטיין רוהעטנ"ש וכתב עוד על דבר הדג שקורין טי"ק כו' לא ראיתיו מעולם אך אני אומר אם יש לו קשקשים אף שאינם נקלפים רק ע"י פעולה לשרותו במי אפר או מים רותחים מותר בלי פקפוק ומבואר עוד שם דלא שייך בזה לומר שאין להתיר כיון שכבר נהגו בו איסור ע"ש ועיין עוד בספרו שו"ת שיבת ציון סימן כ"ט שכתב שגם הגאון בעל אור חדש הסכים לדינא להוראת אביו הגאון ז"ל ע"ש אכן בתשובת בגדי כהונה חלק יו"ד סימן ד' האריך לאסור הדג שקורין שטיר"ל והדג שקורין טי"ק באשר שהקשקשים אינם נקלפים אפ' בכלי ואף שהמציא הגאון בעל נודע ביהודה בדיקה על ידי שריה במי אפר ואם אח"כ יהיו נקלפים שרי מ"מ יש לאסור הדגים

הנ"ל חדא שאין להקל ולסמוך על בדיקה זו באיסור דאורייתא ועוד דכיון שנהגו איסור בדגים הללו עד הנה אי אפשר להתירם ע"ש באורך ואפשר אילו ראה דברי הגאון מהר"ש הנ"ל לא היה כותב כן. וכתב עוד בתשובת שיבת ציון שם דג שבא לפנינו עם קשקשים צריך לבדוק אם הם נקלפים אף דרוב דגים שיש להם קשקשים המה נקלפים מ"מ כיון דאפשר לברורי מבררינן ומה דאיתא בש"ס דרב אשי בדק נגד השמש אי אית ביה קשקשים ושריא. והיה לו לנסות ג"כ אם הם נקלפים היינו לפי שהיו קטנים מאד ויש טורח רב לברר לכך סמך על הרוב. והפוסקים השמיטו האי עובדא דר"א (עש"ך ס"ק ב) הואיל ודג כזה אינו מצוי בינינו שיהיו קשקשיו קטנים כל כך ולדידן תמיד יש לבדוק אם הקשקשים נקלפים ע"ש. ועיין עוד בתשובת נו"ב שם לענין דגים שבקצת מקומות הורגלו בו לאסור ובקצת מקומות נוהגים בו היתר אם יוכלו לאכול במקום האסור על סמך מקום שנוהגים בו היתר הדבר תלוי בפלוגתא לעיל סימן פ"ב ס"ה אך זה דווקא בדגים שאין להם קשקשים רק שבקצת מקומות נוהגים בו היתר שמקובלים שם שמשירן במים אזי לדעת האוסר שם אסור גם כאן דכיון שאין קשקשים לפנינו אפשר שיהיו מינים טמאים דומים לאלו ולכן נהגו באותן מקומות בו איסור אבל בדג שיש לו קשקשים לא שייך לומר שנהגו איסור מפני דג טמא דומה לו דאיך דומה לו אם אין לו קשקשים ואין לחוש שמא יש דג טמא הדומה לו שיש לו קשקשים רק שאין נקלפים מן העור כלל דזהו דבר שאינו שכיח כלל ולא חיישינן לזה רק אמרינן שנהגו בו איסור מקדם שלא היו יודעים שקשקשיו נקלפים ולכן ל"ש בזה פלוגתא הנ"ל ע"ש:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן ה

הבחנה בדגים קלופים ט"ו אייר תשל"ז. מע"כ חתני כבני האהוב וחביב לנו עד לאחת כש"ת הרב הגאון מוהרמ"ד טענדלער שליט"א.

הנה דגים קלופים שלא נראים קשקשים אף שמומחים גדולים יכולין להכיר בטביעות עין איך שהם דגים כשרים, פשוט וברור שצריך לידע איך שאיש ההוא הוא מומחה והוא ראה ואמר שמכיר שהוא מין פלוני הידוע למין כשר, ולא סגי במה שיאמר שהוא מכיר שהוא כשר אך אינו יכול להכיר איזה מין הוא משום שהכרה כזו אין להחשיב זה להכרת מומחה ע"י טב"ע =טביעות עין= אלא להכרה ע"י סימנים שלא דאורייתא הן, דאף דמה שאיתא בחולין דף ס"ג ע"ב שצריך שיאמר של עוף פלוני ולא סגי במה שהוא של עוף טהור סתם איירי בלוקח מן העכו"ם, ואף להרמב"ם פ"ג ממ"א הי"ח שנכרי א"נ =אינו נאמן= כלל ואיירי בישראל שאינו חשוד וגם אינו מוחזק בנאמנות כפי מהר"י אבן חביב בב"י ובדרישה בסימן פ"ו וגם בבאה"ג פ"י כן אליבא דהמחבר וכתב שכן הוא שיטת הרמב"ם והראב"ד, שמשמע שישראל מומחה ומוחזק בכשרות יהיה נאמן אף באומר שמכיר שהוא של עוף טהור סתם, הוא מטעם שאיכא קצת סמיכות על הסימנים כמפורש בלשון הטור ר"ס פ"ו להכי אהני שאם יש בהן סימן טהרה שואלים את המוכר, אבל כשליכא שום סימן כדגים מקולפים והסמיכות הוא רק על טביעות עין אינו כלום אף במוחזק בכשרות כשיאמר שמכיר שהוא דג טהור כשלא יאמר שמכיר ממש שהוא דג פלוני דכי מכיר כל הדגים שבעולם כשהן קלופין בטב"ע על הבשר של הדג. שלכן אף שודאי אם ישראל מוחזק בכשרות אמר שהוא דג טהור והלך יש לנו לומר שודאי הכירו בטב"ע ממש איזו דג הוא משום דיש לסמוך שבעצמו יודע שאין טב"ע כזה שאינו מכיר ממש איזו דג אינו כלום, אבל כשהוא לפנינו יש לנו לשאול זה ממנו אם טב"ע שלו שאומר הוא שמכיר ממש איזה דג, דאולי לא אסיק אדעתיה שיש לחוש לדגים שלא ראה אותם מעולם שהן טמאים ומראה בשרם דומה לזה, וכ"ש כשאמר בפירוש שאינו מכיר איזה דג הוא אבל מכיר בטב"ע שהוא דג טהור אינו כלום דאף שמוחזק בכשרות הרי ודאי טועה בסברותיו ודמיוניו.

ועיין ברמב"ם שם הי"ט ובש"ע שם שמסקי לפיכך אין לוקחין ביצים מן העכו"ם אלא אם היה מכיר אותן ויש לו בהן טב"ע שהן ביצי עוף פלוני הטהור, שמשמע שאף שהוא מחזיקן מטב"ע שלו שהן של עוף טהור כיון שלא ידוע לו מאיזה עוף אין זה טב"ע אף בביצים שאיכא צרוף הסימנים, משום דכיון שאינו צייד שהוא מומחה שכל אמירתו הוא רק מעופות המצוין לכל אדם אין טב"ע שלו ממש כלום ולא שייך אף להצטרף לכלום, דרק צייד שהוא מכיר אף בעופות שלא מצוין אלא ביערות ומדבריות שרחוקין מן העיר הוא עכ"פ בקיאות שמאלו העופות טמאים שנמצאים בגבולי עיר זו אף שלא במקום הישוב דבנ"א =דבני אדם= אינם אלא הם של עופות טהורים שלכן אף שודאי אין לו ידיעה בעופות דכל העולם שנמצאים בעיירות אחרות הוא עכ"פ טב"ע דרובא איכא בזה שלכן אף שיש לחוש שמא הן מעופות טמאים שנמצאים ביערות ומדברות שבגבולי עיירות אחרות הרי איכא הסימנים דאף שסימנים אלו לאו דאורייתא, ג"כ עכ"פ יותר נוטה שהם מעופות טהורים שלכן הם שני הוכחות שהן מעופות טהורות שנעשה בסברא כרוב גדול ויש להכשיר אבל הכרת טב"ע מאחד שאינו צייד שאינו מכיר אלא ביצי עופות המצוין לכל אדם אין טב"ע כזה מוסיף כלום על הוכחת הסימנים אלא כשיש לו טב"ע שהוא של עוף פלוני שהוא ידיעה גמורה. וממילא ידעינן מזה שלענין דגים קלופין שהטב"ע אף של מומחין גדולים אינו מכל דגים שבעולם אף שנימא שהוא מומחה לאלו דגים הנמצאים במים דימים ונהרות בסביבות עיר זו אין למיסמך ע"ז מאחר שליכא סימנים אלא רק טב"ע גרוע כזה שאינו כלום אא"כ יאמר דמכירו בטב"ע שהוא דג פלוני.

וזהו אף במומחין גדולים ומוחזקין בכשרות ביחוד לא מצד חזקת כשרות דסתמא דאינשי, שזה כמעט שליכא במציאות, שא"כ דגים שבאין לפנינו קלופים צריכין למי שיעיד על הדגים שראה אותם קודם שנקלפו והיה בהם קשקשים וכשליכא מי שיעיד על זה אין לסמוך על הכרת הבשר דגים בין כשהן שלמות בין כשהן חתיכות בין הקרבים ואסורים בפשיטות.

וכיון שצריך מי שיעיד שראה אותם קודם שנקלפו שהיה להם קשקשים הרי יש להצריך שיהיה שם משגיח שיראה כל דג ודג, דהרי ודאי כשנצדו ברשת אחת שהוא גדול מאד שניצודין שם אלפי דגים איכא שם הרבה מיני דגים טהורים וטמאים כדרך הימים והנהרות, וא"כ צריך לבדוק כולן ממש כל חד וחד דהוא כודאי איכא שם גם דגים טמאים, ולא נבטל אף דג אחד אף אחר שראה המשגיח שנבדקו רובן והיו דגים טהורין. ואין לסמוך על אלו שאומרין שאין בים ונהר ההוא דגים טמאים, דהא פלוסא ואספמיא ודבב נהרא שבזמן ר' אבוה ובזמן אביי לא היו שם דגים טמאים אמר רבינא בע"ז דף ל"ט ע"א דהאידינא דקא שפכי ביה נהר גוזא ונהר גמדא אסירי, ועתה בזמננו כבר עירבו כל הימים שבעולם ע"י חפירות וכמעט כל הנהרות איכא מים

מעורבין מנהרות אחרים שלכן אין לסמוך ע"ז אף אם היה האמת שאיזו זמן לא היה שם דגים טמאים וכ"ש שאין לידע כלל שהיה אף שעה אחת כן. ולכן ודאי איכא בכל ימים ונהרות גם דגים טמאים.

וגם אין לסמוך בזה על מה שהתנו בקנין החוזה (קאנטראקט) שרק מיני דגים אלו שייחדו קנו שבשביל זה מירתתי מדינא דמלכותא דהרי הם מאמינים לכל אדם ובאמירה בעלמא על מה שאומר שמכיר שהוא מדג זה וזה. ולכן מוכרח להיות משגיח שיהיה שם כל העת כי על יוצא ונכנס להיות שם בעת שקולפין את הדגים אף שידעו הבעלים והפועלים שלא יקלפו אלא מינים שיש להם קשקשת ואף שיאמרו שרק מינים אלו, דהרי שייך השגחה ע"י יוצא ונכנס בדבר הנעשה מעט מעט בידים שיהיה מירתת להתחיל לקלוף דג טמא דשמא יכנס באמצע, אבל בכאן שנקלפים במכונות גדולות ובזמן קצר כבר נקלף אף בשעה קטנה שיאמדו שודאי יתאחר הרי יכולין לערב כמה דגים טמאין. וגם בענין יוצא ונכנס אף במקום שסגי בזה רבו המכשולות שמקילין בזה הרבה עד שכניסתם הוא לפעמים רחוקות שכבר יודעין הבעלים והפועלים בערך ולא מירתתי כלל, אבל בקלוף הדגים צריך להיות במקום ההוא משגיח תמידי ממש. וכשנשלחו דגים כשרים הקלופים וחתוכות דגים וקרבי דגים ממקום ההוא למי ששולחים צריך שתי חותמות כדאיתא בע"ז דף ל"ט ע"ב ואיפסק בש"ע ר"ס ק"ח. והנני חותך אוהבך בל"ג כאב, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן א

בע"ה ר"ח אדר השני שדמ"ת

מע"כ נכדי האהוב החו"ש הרב הגאון מרדכי טענדלער שליט"א שלום וברכה

ו. הדברים שצריך בהם השגחה מדוקדקת ביותר

וכ"ש בבתי חרושת שעיקרם הוא בבשר ושומן וכדומה מאיסור, וכן בהשגחת לדברים שעושין לפסח שצריך לדקדק ביותר. וכן בהשגחה על דברים שנעשו מדגים, וכ"ש על דגים עצמן כשהן קלופין ולא נראה בהם הקשקשים שצריך השגחה גדולה עליהם - ולא לסמוך על דברי הבל דבודין באמרם שהרי בדגים במקום צדייתן איכא רק דגים טהורין - בין בדגים גדולים והנעשה מהן, ובין בדגים קטנים כשמניחים אותן בקופסאות, שיהיה משגיח בשעה שנותנין אותן לקופסאות, וכדומה באופנים אחרים, שיראה ממש שהיה להם קשקשים. ולא יסמוך על טביעות עינו שמכיר שהבשר של הדג כאן הוא מדג כשר, כי קשה להכיר בהם אף לציידים מומחין וכ"ש לסתם אינשי.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ה סימן לח

בעה"י, ה' אב תשל"ב.

מע"כ ידידי הנכבד מאד, ירא שמים באמת ובתמים, עוסק באמונה בחינוך ילדי ישראל להשי"ת ולתורתו, מוה"ר יעקב דרדק שליט"א,

הדגים טונען לפי דברי חתני הרה"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א אשר הוא בקי במיני דגים, אומר שיש מיני טונען שאין להם קשקשים, וצריך לידע מי המכשיר שצריך לראות בהם הקשקשים, ובדבר דג סאלמאן נמי טוב לראות הקשקשים ולא לקנות דג קלוף אף שנקרא בשם סאלמאן, וכשיבא חתני מא"י בסוף אלול אבקשו לחקור גם בדג סאלמאן ואודיעך אז.

Jewish Press April 19 2018 - Halachic Corner With Rav Hershel Schachter

The commentaries on the Shulchan Aruch say dag ha'cherev [literally, "the fish of the sword"] is kosher.

Why is it widely considered to be not kosher, then?

Because around 60-70 years ago, they asked Rabbi [Moshe] Tendler if he could make a list of which fish are kosher and which aren't. Rabbi Tender decided to list swordfish as a treife fish because he called up an expert who told him scales on a swordfish are a different consistency – or something like that – from those of other fish. So he decided it was a treife fish.

But that's absolutely not correct. The commentaries on the Shulchan Aruch say dag hacherev is kosher. Professor [Shlomo] Sternberg, a big genius in learning and math, published an essay maybe 20 years ago in which he writes that Rabbi Soloveitchik asked him to conduct research on the status of swordfish. He did. He showed Rabbi Soloveitchik the scales of a swordfish and Rav Soloveitchik said, "It's a kashere fish!"

Professor Sternberg writes that he still has the envelope with the scales he showed Rav Soloveitchik in his Gemara Chullin.

If the commentaries on the Shuchan Aruch say dag ha'cherev is kosher, how can Rabbi Tendler claim it isn't?

Rabbi Tendler claims "dag hacherev" is a different fish. It's not true. But Rabbi Tendler did a service to the Orthodox Jewish community because at the time there were Conservative rabbis who were giving hashgachas, so he laughed them out of existence and said they don't know what they're talking because [they were giving swordfish a hechsher when] swordfish is really treif. So the Orthodox realized you can't rely on the Conservatives. L' maaseh, the Conservatives were right on this issue, but Rabbi Tendler accomplished his goal.